

Wiktor Tylek

Zarys rozwoju surdopedagogiki.

NPDN PROTOTO

Pedagogika i surdopedagogika to dział wiedzy o powiązaniach interdyscyplinarnych, a jednocześnie nauka praktyczna, **wykorzystuje ona dorobek badań i przemyśleń innych nauk na temat osobowości i mechanizmów jej rozwoju w celu poszukiwania optymalnych, najbardziej efektywnych metod ich kształtowania.**

Zarys rozwoju idei kształcenia i wychowania

Rozwój idei kształcenia osób z uszkodzonym słuchem był uzależniony od zrozumienia związku zachodzącego między brakiem słuchu a niezdolnością osoby tym kalectwem dotkniętej do spontanicznego rozwoju mowy i języka.

Osiągnięcia w czytaniu z ust:

- Opisuje paryski lekarz Pierre Borel (1620-1689) oraz przekazany przez Philippe Camerariusza w 1591 roku opis osiągnięć niesłyszącego rodzeństwa w czytaniu z ust, pisania, zachowaniu uznawano za osobliwe wyjątki u osób szczególnie uzdolnionych.

Początki kształcenia osób z uszkodzonym słuchem :

- miały charakter kształcenia indywidualnego (Hiszpania, Anglia, Francja, Niemcy) z powodu braku powszechnej oświaty w tym czasie , jak też rozwijającej się dopiero wiedzy metodycznej w zakresie kształcenia niesłyszących.
- nie było w związku z tym tradycji instytucjonalnego kształcenia niesłyszących. Pierwsze próby kształcenia mają miejsce dopiero pod koniec średniowiecza.

Trzy szkoły kształcenia i wychowania na przestrzeni wieków:

1) szkoła francuska:

Założenie przez **Charlesa** Michela de l'Epee (1712-1789) w Paryżu w **pierwszej szkole dla niesłyszących** .

- Zastęgą Roch-Ambroise Cucurron Sicarda (1742-1822) było rozbudowanie jego metody znanej jako metody znanej jako **metoda francuska**, ze szczególnym uwzględnieniem roli pisma.
- W praktyce oznaczało to dla l'Epee'go **kształcenie niesłyszących** w języku macierzystym, czyli za pośrednictwem znaków języka migowego, a także pisma.

2) szkoła niemiecka:

Szkoła dla niesłyszących powstała w w **Lipsku**, założona przez Samuela Heinickego , (1727-1790) to początek kształcenia osób z uszkodzonym słuchem.

- Wspólny ogólny cel jest realizowany w postaci różnych rozwiązań dydaktyczno-metodycznych.

3) szkoła wiedeńska powstała w 1773 roku.

- Johan Friedrich Stork (1746-1823), który uważał, że wydobywanie mowy dźwiękowej **u niesłyszących** bez pomocy migów ma charakter czysto mechaniczny, Josef May (ok. 1755-1820) i Michael Venus (1774-1852) byli zwolennikami migów, pisma i daktylogonii.

Charles Michel de l'Epee

Samuel Heinicke

Cele surdopedagogiki możemy sprowadzić do :

- 1) Integracji społeczno-zawodowej niesłyszących ze społecznością ludzi słyszących.** Założeniem wyjściowym są tu możliwości edukacyjne tkwiące w wychowaniu przedszkolnym, a szczególnie w okresie niemowlęcym.
- 2) Podkultury niesłyszących.** Rzecznicy tego celu uwzględniają przede wszystkim ograniczenia w osiąganiu przez osoby niesłyszące ogólnych celów wychowania.
- 3) Uczestniczenia niesłyszących we właściwej im podkulturze** a także do możliwie pełnego uczestniczenia w społeczności ludzi słyszących.

Wspólną cechą tych trzech sposobów ujmowania kształcenia osób z uszkodzonym słuchem jest **rozwój osobowości, jako wartości naczelnej, przez rozwój języka.**

Współcześnie, wspólnym mianownikiem wszystkich kierunków kształcenia niesłyszących jest **pismo.**

Wątpliwości wokół rozwoju osób z uszkodzonym słuchem:

- **Rozwój** osób z uszkodzonym słuchem, powinien obok słowa pisanego, koncentrować się na kształtowaniu i wychowaniu w języku migowym, i przez ten język, należy polegać wyłącznie na mowie dźwiękowej.

Podstawy konstruowania celów kształcenia i wychowania:

Podstawowym celem wychowania jest rozwijanie osobowości wychowanka; rozwój dokonuje się w sposób ukierunkowany i celowy, tzn. że kształtowanie się ostatecznego obrazu jednostki się do określonego, społecznie aprobowanego idealnego wzorca, czyli ideału wychowawczego.

W tym rozumieniu osobowość jest przede wszystkim wytworem społecznym, jest realizacją obowiązujących w danej społeczności norm i wzorów zachowań w postaci wspólnych elementów osobowości charakterystycznych wspólnych cech właściwych dla poszczególnych warstw społeczności, związanych z pozycją społeczną poszczególnych członków, tzw. osobowości statusowych.

Definicje osobowości:

- Osobowość jest rezultatem biologicznego procesu dojrzewania, wynikiem uczenia się oraz przystosowania się do zmienionych warunków wewnętrznych (**uszkodzenie słuchu**) i zewnętrznych (**zaburzone postrzeganie informacji**).

- Osobowość jest określonym systemem, organizacją, czyli określoną psychofizyczną zintegrowaną dynamiczną całością, funkcją wrodzonych i nabytych dyspozycji psychospołecznych człowieka, podstawą zarówno uczenia się, postrzegania informacji i ich przetwarzania oraz organizacji osobowości są doświadczenia uzyskiwane za pośrednictwem wzroku, dotyku i czucia wewnętrznego (proprioreceptorów).

○ Na kształt osobowości składają się rezultaty co najmniej czterech procesów, które pozostają ze sobą w ścisłym związku, są od siebie nawzajem zależne. Należą do nich procesy:

- 1) naturalnego, spontanicznego wzrostu organizmu i związany z nim naturalny rozwój psychiki,
- 2) oddziaływanie na stronę biologiczną i psychologiczną organizmu środowiska naturalnego, środowiska społecznego kulturowego,
- 3) socjalizacji, czyli wychowania naturalnego,
- 4) wychowania w pełni świadomego i celowego.

- Proces socjalizacji może przebiegać w sytuacji, w której dziecko niesłyszące urodziło się w rodzinie, gdzie oboje rodzice nie słyszą i w takiej rodzinie się wychowuje- środkiem komunikacji stają się wtedy znaki języka migowego, grupą odniesienia podkultura niesłyszących,
- proces socjalizacji i wychowania dziecka z uszkodzonym słuchem dokonuje się wprawdzie zgodnie z prawidłowościami rozwoju fizycznego i psychicznego,

Elementy procesu surdowychowawczego

- 1) **totalność**, obejmująca potrzebę kształcenia osób z uszkodzonym słuchem w okresie przedszkolnym, szkolnym i pozaszkolnym,
- 2) **„sztuczność”**, polegająca na konieczności stosowania specjalnych metod i środków dydaktycznych w celu „...przewyciężenia przepaści między brakiem mowy a jej posiadaniem”. Na sztuczność tego procesu składają się:
  - **a) stosowanie bodźców** wzrokowych, wibracyjno-taktylnych i motorycznych, podczas gdy normalnie nauka mowy zaczyna się w kręgu: mowa i słyszenie, słyszenie i mowa,
  - **b) świadome, celowe**, refleksyjne przyswajanie języka przez „ćwiczenie mowy”, które u słyszącego dziecka odbywa się spontanicznie,
  - **c) „świadome mówienie”**, polegające na stałej kontroli mowy postrzeganej u innych i mowy wyrażanej przez siebie,
- 3) **dwuaspektowość** kształcenia języka, ściśle związana z jego „sztucznością”. Zadanie szkoły polega nie tylko na przekazaniu pojęć i form językowych, lecz także na wyrobieniu biegłości w mówieniu. Jest to warunek akceptacji osoby z uszkodzonym słuchem przez słyszących,
- 4) **autonomiczność** w kształceniu języka osób niesłyszących, którą określa totalność, sztuczność i dwuaspektowość.

- We wszystkich zakresach rozwoju osobowości może się uwidocznić wpływ uszkodzenia pierwotnego, jakim jest uszkodzenie słuchu. Tak więc w zakresie:
- **rozwoju fizycznego** dzieci niesłyszące często charakteryzuje mniejsza sprawność motoryczna w porównaniu z dziećmi słyszącymi, szczególnie pod względem szybkości ruchów i statyki, co może być wywołane tą samą przyczyną, która uszkodziła zmysł słuchu i dodatkowo upośledziła ośrodki zawiadujące rozwojem sprawności ruchowej .
- **rozwoju umysłowego** stwierdza się u dzieci niesłyszących niższy, w porównaniu ze słyszącymi, poziom czystości umysłowych, poziom umiejętności tworzenia i rozumienia pojęć i to nawet podczas zastosowania testów niewerbalnych, sztywność myślenia, brak oryginalności w myśleniu oraz kurczowe trzymanie się wyuczonych wzorów zachowań zubożenie procesów poznawczych w wyniku braku doznań dźwiękowych,

- Pod tym względem osoby niedosłyszające są w bardziej niekorzystnej sytuacji, gdyż zdają sobie sprawę, że znajdują się pomiędzy osobami z totalną głuchotą a słyszącymi, co może ujemnie wpływać na ich zrównowazenie emocjonalne,
- **dojrzałości emocjonalnej** w porównaniu z dziećmi słyszącymi stwierdza, że jej obniżenie wraz z wiekiem, egocentryzm i nastawienie adaptatywne, wynikające z przymusowej zależności .
- **dojrzałość fizyczna, umysłowa, emocjonalna i społeczna** jednostki umożliwia w efekcie wzrost niezależności i samodzielności w podejmowaniu celów i zadań życiowych oraz pełnieniu różnorodnych ról.

- Uszkodzenie słuchu, a więc ilościowe zmniejszenie doświadczeń sensorycznych, wpływa na rozwój fizyczny, umysłowy, emocjonalny i dojrzałość społeczną niesłyszącego, a zatem na odmienną jakość cech osobowości niesłyszącego, w porównaniu z osobami słyszącymi.
- Wynika to bowiem z innych doświadczeń do których niesłyszący dochodzi odrębnymi drogami, często jednym ze wskaźników są m.in. wyobrażenia surogatowe.
- Dojrzałość społeczna, a konkretnie osiągnięty jej poziom jest ściśle związany z przebiegiem procesu rozwojowego.
- Jeżeli przyczyna, która spowodowała uszkodzenie słuchu, dodatkowo nie wpłynęła na uszkodzenie centralnego systemu nerwowego, osoba z uszkodzonym słuchem – mimo odmiennego sposobu zdobywania wiedzy o świecie (głównie drogą wzrokowo-dotykowo-kinestatyczną, a więc ilościowo i jakościowo inną niż droga osoby słyszącej), po zapewnieniu jej adekwatnej do uszkodzenia, rewalidacyjnej pomocy- może osiągnąć normalny poziom rozwoju osobowości (zdolność do rozwoju i samorozwoju).

- Dla rewalidacji surdopedagogicznej ważne jest nie tylko to, jaki wychowanek być powinien, ale także to, jaki zakres wiadomości i sprawności oraz jakie potrzeby, dążenia, postawy, wychowanek może i powinien sobie przyswoić.
- Totalne uszkodzenie słuchu powoduje, że osoba nim dotknięta nigdy nie będzie słyszeć; w uszkodzeniach słuchu o różnych stopniu i zakresie percepcja słuchowa jest jednak także zaburzona – rozwój rozumiany zatem jako wzrost ilościowy i jakościowa zmiana, jako rezultat wymiany informacji ze środowiskiem społeczno-przyrodniczym, dojrzewania i uczenia się jest możliwy za pośrednictwem głównie zmysłów wzroku, dotyku i kinestetyki.
- Znaczenie słuchu, a ściślej zachowanych jego resztek, jest niezwykle ważne, choć częstokroć jedynie uzupełnia doznania odbierane za pośrednictwem innych zmysłów.

- We współczesnym językoznawstwie oraz psychologicznych teoriach aktywizacji języka wyróżnia się dwie główne teorie dotyczące przyswajania przez dziecko języka ojczystego: natywistyczną i behawiorystyczną.
- Trzecia koncepcja-kognitywna –dotyczy nauczania języka obcego.

Teoria natywistyczna:

Nawiązuje do racjonalizmu genetycznego, według którego w mózgu są zakodowane określone struktury językowe, właściwe tylko człowiekowi.

Struktury mają status idei wrodzonych i są niezależne od indywidualnej inteligencji. Twórcą teorii natywistycznej w językoznawstwie jest Noam Chomsky.

Teoria behawiorystyczna:

Przyswojenie sobie przez dziecko języka prymarnego dokonuje się w procesie warunkowania i uczenia się.

Koncepcja behawiorystyczna w latach sześćdziesiątych XX w. zastała poddana zasadniczej krytyce, zwłaszcza przez N.Chomsky'ego, co między innymi przyczyniło się do powstania neobehawioryzmu.

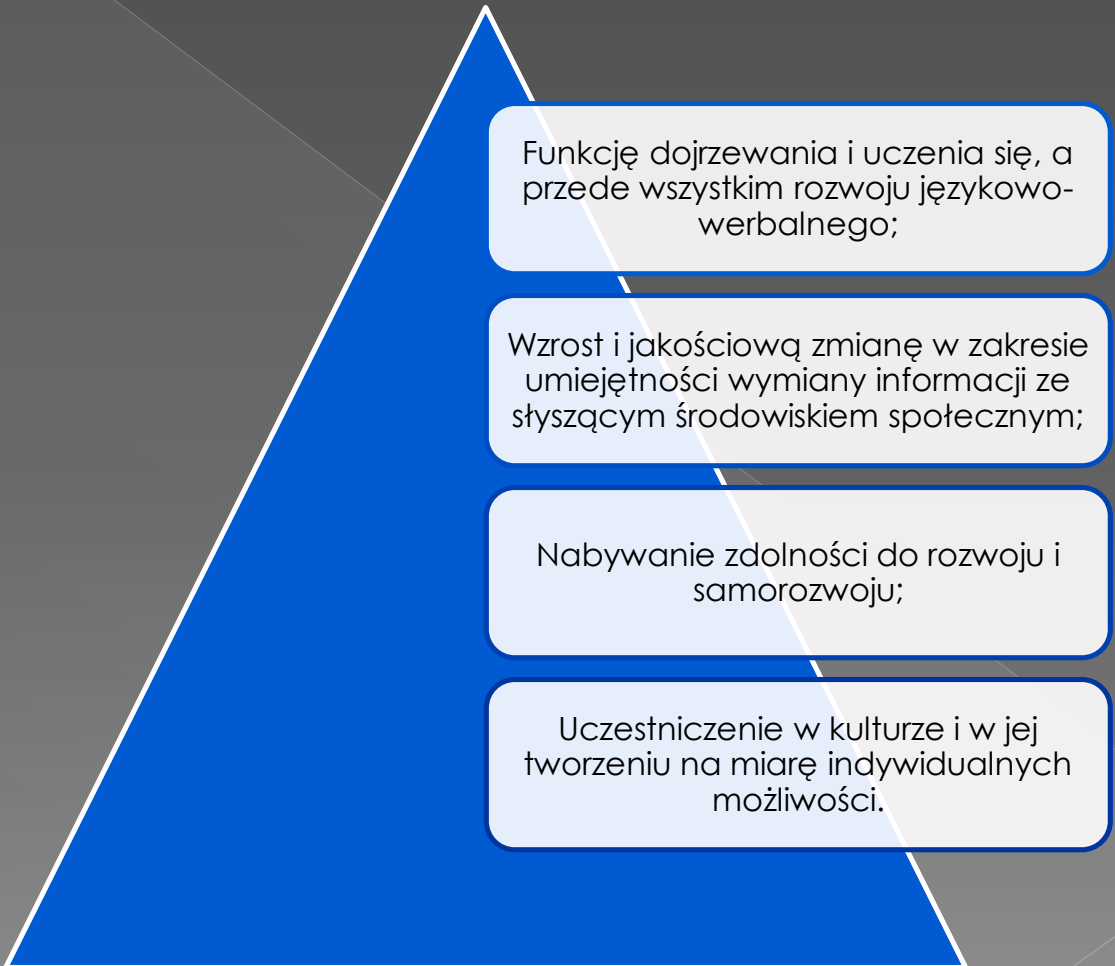
Teoria kognitywna (łac. **cognoscere –wiedzieć**):

Została opracowana w Stanach Zjednoczonych m.in. przez Kurta Lewina jako tzw. poznawcza teoria pola. Uczenie się języka w myśl tej teorii ma charakter świadomy i dokonuje się przez wgląd w tworzenie się struktur postaci. W myśl tej teorii uczeń powinien najpierw w sposób w pełni świadomy poznać określoną regułę językową i z kolei zgodnie z zasadą pola poznawczego zastosować w praktyce.

Teorie we współczesnym językoznawstwie:

- Teorie natywistyczna i behawioralna wyjaśniają przede wszystkim, jaki jest mechanizm przyswajania języka ojczystego przez dziecko.
- Teoria kognitywna natomiast znajduje zastosowanie głównie jako jeden ze sposobów podejścia w nauczaniu języka obcego, a w takiej sytuacji znajduje się wiele dzieci z uszkodzonym słuchem, które zanim zaczną mówić posługują się, jako swoim językiem ojczystym (macierzystym) znakami języka migowego.

Rozwój osób niesłyszących obejmuje:

Funkcję dojrzewania i uczenia się, a przede wszystkim rozwoju językowo-werbalnego;

Wzrost i jakościową zmianę w zakresie umiejętności wymiany informacji ze słyszącym środowiskiem społecznym;

Nabywanie zdolności do rozwoju i samorozwoju;

Uczestniczenie w kulturze i w jej tworzeniu na miarę indywidualnych możliwości.

Cele wychowania specjalnego, podobnie jak innych odmian wychowania, rozpatrujemy w aspekcie rozwoju dyspozycji:

Kierunkowych, które jednostka upośledzona nabywa w procesach rewalidacyjnego usprawniania, kompensacji i korektury. Dotyczą one kształtowania pożądanych cech osobowości poprzez rozwój potrzeb, dążeń, postaw, samooceny i przekonań oraz internalizację systemu wartości i ideałów zgodnie z oczekiwaniami społecznymi. W swej istocie urzeczywistnienie wspomnianych cech kierunkowych dotyczy przede wszystkim kształtowania stosunku do własnej osoby, do innych osób odbiegających od normy oraz do osób nieupośledzonych.

Instrumentalnych, przyswajanych przez jednostkę w toku usprawniania, kompensacji, korektury poprzez rozwijanie inteligencji i zdolności, samodzielne zdobywanie wiedzy, kształtowanie pożądanych umiejętności i nawyków.

Jest to szczególnie zauważalne w wychowaniu specjalnym, gdzie odchylenie od normy często znacznie zuboża wpływy socjalizacyjne, ograniczając do określonej podkultury.

Skutkiem może być wtórne, w stosunku do upośledzenia, nabywanie przez wychowanka postaw utrudniających mu lub wręcz uniemożliwiających integrację z ludźmi nieupośledzonymi.